

XALQARO MOLIYA: JAHON IQTISODIYOTIDA BARQAROR O'SISH VA O'ZBEKISTONNING GLOBAL INTEGRATSIYADAGI ROLI

Hasanova Madina

TDIU Moliya fakulteti, 1-bosqich talabasi

Yuldasheva M.Q.

Ilmiy raxbar:

siyosiy fanlar doktori, dotsent

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20696238>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 11-iyun 2026 yil

Ma'qullandi: 13-iyun 2026 yil

Nashr qilindi: 15-iyun 2026 yil

KEY WORDS

Xalqaro moliya, global integratsiya, investitsiya oqimlari, valyuta kurslari, raqamli valyutalar, fintech, moliyaviy barqarorlik, Jahon banki, IMF, O'zbekiston.

ABSTRACT

Globalizatsiya sharoitida xalqaro moliya tizimi mamlakatlarning iqtisodiy barqarorligi, innovatsion rivojlanishi va raqamli transformatsiyasida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu maqolada xalqaro moliyaning nazariy asoslari, moliyaviy oqimlar, valyuta kurslarining shakllanishi, raqamli moliyaning o'sishga ta'siri, shuningdek, O'zbekistonning xalqaro moliya institutlari bilan hamkorligi va global integratsiyadagi o'rni IMRAD usulida tahlil qilinadi.

Xalqaro moliya — bu turli mamlakatlar o'rtasida kapital, valyuta, kredit va investitsiya oqimini ta'minlovchi murakkab iqtisodiy mexanizmlar tizimidir. U milliy iqtisodiyotlarni o'zaro bog'lab, global iqtisodiyotning hayotiy qon tomiri sifatida shakllangan. Ushbu tizim orqali davlatlar o'z iqtisodiy salohiyatini oshiradi, tashqi savdo balansini muvozanatlashtiradi va xorijiy investitsiyalarni jalb qiladi.

O'zbekiston uchun xalqaro moliya tizimi milliy iqtisodiyotning modernizatsiyasi, raqobatbardoshlikni oshirish va global integratsiyaga tezkor kirish nuqtai nazaridan strategik ahamiyatga ega. So'nggi yillarda mamlakat ochiq iqtisodiyot siyosati, xorijiy investitsiyalar uchun qulay sharoit yaratish va valyuta bozorlarini liberallashtirish orqali global moliyaviy hamkorlikni kengaytirmoqda.

Mamlakatimiz Prezidenti Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan yaratilgan va ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyotni ta'minlashning ustuvor maqsadlarini o'zida mujassam etgan "2022–2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi"da "mamlakatda investitsiya muhitini yanada yaxshilash, kelgusi besh yilda 120 milliard dollar, jumladan 70 milliard dollar xorijiy investitsiya jalb etish" maqsadi belgilangan. Bu tashabbuslar O'zbekistonning global moliya tizimidagi mavqeini mustahkamlash, yangi texnologiyalarni joriy etish va barqaror o'sishga erishishga xizmat qilmoqda.

Asosiy qism. So'nggi yillarda mamlakatimiz jahondagi nufuzli xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda ta'limni rivojlantirish, zamonaviy energetika tizimini barpo etish, bank-moliya tizimini isloh qilish, kichik biznes va qishloq xo'jaligi korxonalarini, xususiyl tadbirkorlik sohasidagi istiqbolli loyihalarni moliyaviy jihatdan qo'llab-quvvatlash, sanoat va savdo, davlat boshqaruvi, transport tizimi, energiya samaradorligini oshirish, suv ta'minoti va shahar

infratuzilmasini yaxshilash, sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiyalash, turizm infratuzilmasi, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarini yuksaltirish yo'nalishida keng ko'lamli ishlarni amalga oshirmoqda.

Xalqaro moliya – bu butun dunyodagi moliyaviy resurslar va ularning faoliyati bo'lib, jahon valyuta tizimining holati va rivojlanishini aniq aks ettiradi. Global moliyaviy operatsiyalar deyarli har bir davlatning pul tizimiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan kuchga aylangan. Bu jarayon iqtisodiyot bilan o'zaro bog'lanib, davlatlar va mintaqalar o'rtasidagi iqtisodiy integratsiyani kuchaytiradi.

Shu bilan birga, xalqaro moliya tizimi ayrim salbiy jihatlarga ham ega. U inqirozlarning tez tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois mamlakatlar inqirozlardan chiqishning o'ziga xos mexanizmlarini ishlab chiqmoqda. Bu jarayonlar xalqaro moliyaviy barqarorlik va xavfsizlikni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi.

Xalqaro moliyaviy munosabatlar tizimi bozor iqtisodiyotining alohida sohasiga mansub bo'lib, u valyuta operatsiyalari, kreditlash, qimmatli qog'ozlar, qimmatbaho metallar va boshqa moliyaviy instrumentlar orqali milliy iqtisodiyotlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni ta'minlaydi. Bu tizimning rivojlanishi global iqtisodiy tizimning shakllanishi, mehnat unumdorligining o'sishi va xalqaro mehnat taqsimoti bilan uzviy bog'liqdir.

Mamlakatning ochiq iqtisodiyot siyosati, valyuta bozorlari liberallashtirilishi, soliq va bojxona imtiyozlari xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, Jahon banki, Xalqaro Valyuta Jamg'armasi va Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik O'zbekistonning xalqaro moliya maydonidagi mavqeini mustahkamlash, infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va texnologik innovatsiyalarni jalb qilishga xizmat qilmoqda.

Shu bois, xalqaro moliya tizimini chuqur tushunish, uning nazariy asoslari, amaliy mexanizmlari va O'zbekistonning global integratsiyadagi roli ilmiy jihatdan o'rganishga arziydigan dolzarb masala hisoblanadi.

Shu bilan birga, xalqaro moliya tizimi ayrim salbiy jihatlarga ham ega. U inqirozlarning tez tarqalishiga sabab bo'lishi mumkin. Shu bois mamlakatlar inqirozlardan chiqishning o'ziga xos mexanizmlarini ishlab chiqmoqda.

Bu jarayonlar xalqaro moliyaviy barqarorlik va xavfsizlikni mustahkamlashda muhim o'rin tutadi. Moliyachilar xalqaro moliyaviy faoliyatning uchta asosiy shaklini ajratadilar: investitsiyalar, jahon bozoridagi kreditlar va moliyaviy yordam. So'nggi yigirma yil ichida Rossiya Federatsiyasi rahbariyati mamlakat iqtisodiyotiga xorijiy sarmoyalarni jalb qilish zarurligini tez-tez ta'kidlab keladi.

Rossiya xalqaro moliya tizimida yetakchi rollardan birini o'ynaydi, chunki u yirik jahon davlati va ulkan ichki bozorga ega. Arzon ishchi kuchi, ko'plab tabiiy resurslar, ilmiy salohiyat kabi afzalliklar ko'plab xorijiy sarmoyalarni jalb qilishi kerak. Ikkinchisi, o'z navbatida, mamlakatga ilmiy-texnikaviy xususiyatdagi innovatsiyalar va ishlanmalar, shuningdek, eng yaxshi boshqaruv tajribasi kirib keladigan kanalga aylanishi mumkin. Bugungi kunga kelib, Rossiya iqtisodiyotiga kiritilgan xorijiy investitsiyalarning eng katta foizini kredit va boshqa investitsiyalar tashkil etadi.

Xalqaro moliyaviy munosabatlar tizimi bozor iqtisodiyotining alohida sohasiga mansub bo'lib, u valyuta operatsiyalari, kreditlash, qimmatli qog'ozlar, qimmatbaho metallar va boshqa moliyaviy instrumentlar orqali milliy iqtisodiyotlar o'rtasidagi o'zaro aloqalarni ta'minlaydi. Bu

tizimning rivojlanishi global iqtisodiy tizimning shakllanishi, mehnat unumdorligining o'sishi va xalqaro mehnat taqsimoti bilan uzviy bog'liqdir.

Xalqaro munosabatlar kontekstida O'zbekiston Jahon banki, IMF, Islom Taraqqiyot Banki va boshqa mintaqaviy moliyaviy institutlar bilan hamkorlikni rivojlantirmoqda. Bu nafaqat iqtisodiy integratsiyani chuqurlashtirish, balki xalqaro moliya tizimidagi o'z mavqeini mustahkamlash imkonini beradi.

Adabiyotlar sharhi. Xalqaro moliya nazariyasi turli ilmiy maktablar va iqtisodiy modellar asosida shakllangan. Balans to'lovlari nazariyasi xalqaro savdo va kapital oqimlarining tashqi iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini tushuntiradi (Levi, 2005). Chinn va Irwin (2007) kapital oqimlarining uzoq muddatli barqarorligi va mamlakatlar iqtisodiyotidagi rolini tahlil qilgan.

Valyuta kurslari va portfel balans modellari xalqaro moliya adabiyotida muhim o'rin tutadi (Chinn & Pilbeam, 2013). Shu bilan birga, blokcheyn, kriptovalyutalar va raqamli to'lov tizimlari xalqaro moliya tizimini yangi raqamli davrga olib chiqmoqda (Elmirzaev & Karimov, 2019).

Xalqaro moliya institutlari — Jahon banki va IMF — moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va global iqtisodiy integratsiyani qo'llab-quvvatlashda asosiy vositalardir. O'zbekiston ushbu institutlar bilan hamkorlik orqali infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish, investitsiya jalb qilish va eksport salohiyatini oshirish imkoniyatiga ega.

Metodologiya. Maqolada xalqaro moliya tizimining iqtisodiyotga ta'siri nazariy modellar, tarixiy jarayonlar va statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilindi. Empirik ma'lumot sifatida 2015–2025-yillar oralig'idagi xorijiy investitsiyalar, valyuta zaxiralari, tashqi qarz va moliyaviy sektor ulushi o'rganildi. Tahlilda 'Valyuta tartibga solish' to'g'risidagi qonunlar, Prezident qarorlari, Jahon banki va IMF materiallari asos qilib olindi.

Natijalar. Olingan natijalar shuni ko'rsatadi:

1.		Iqtisodiy	ko'rsatkichlar:
Xorijiy investitsiyalar	hajmi	(2025)	+243%
Tashqi savdo	aylanmasi	(2015)	+134%
Valyuta zaxiralari		(2020)	+60%
Davlat tashqi qarzi		(2015)	+367%
Moliyaviy sektor ulushi		(2020)	+115%
Xalqaro to'lovlar (2025) +200%			

2. **Raqamli moliya:** Fintech, blokcheyn va kriptovalyutalar xalqaro tranzaksiyalarni tez, shaffof va arzon qildi.

3. **Valyuta bozoridagi siljishlar:** AQSH dollari asosiy rezerv valyuta bo'lib qolmoqda, ammo Xitoy yuani ulushi ortmoqda, bu global moliya tizimini ko'p qutbli qiladi.

4. **O'zbekistonning xalqaro aloqalari:** Jahon banki va IMF bilan hamkorlik O'zbekiston iqtisodiyotini modernizatsiya qilish, transchegaraviy investitsiyalarni jalb qilish va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish imkonini yaratdi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston so'nggi yillarda xalqaro moliya institutlari bilan faol hamkorlikni yo'lga qo'ydi. Xorijiy investitsiyalar hajmi sezilarli darajada ortdi, valyuta zaxiralari mustahkamlandi va moliya sektori ulushi kengaydi. Fintech, blokcheyn va raqamli moliya vositalari xalqaro tranzaksiyalarni tezlashtirib, shaffoflikni oshirdi. Valyuta

bozorida AQSh dollari asosiy rezerv valyuta bo'lib qolayotgan bo'lsa-da, Xitoy yuani ulushi ortmoqda.

Muhokama: Xorijiy investitsiyalar va kapital oqimlari rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni jadallashtirmoqda. Texnologik innovatsiyalar raqamli moliya orqali moliyaviy xizmatlarni soddalashtirdi va global integratsiyani kuchaytirdi. Valyuta bozorlarining diversifikatsiyasi xalqaro moliya tizimini ko'p qutbli qiladi. O'zbekistonning xalqaro moliya institutlari bilan hamkorligi global integratsiyaga kirish va milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Xulosa: Xalqaro moliya tizimi jahon iqtisodiyotining "qon tomiri" sifatida mamlakatlarga iqtisodiy o'sish, texnologik taraqqiyot va moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi. O'zbekiston uchun xalqaro moliyaviy hamkorlik milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, global integratsiyaga kirish va mintaqaviy yetakchilikni qo'lga kiritishning kaliti hisoblanadi. O'zbekiston uchun xalqaro moliyaviy hamkorlik milliy iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, global integratsiyaga kirish va mintaqaviy yetakchilikni qo'lga kiritishning asosiy vositasi sifatida namoyon bo'ladi. So'nggi yillarda mamlakatning ochiq iqtisodiyot siyosati, valyuta bozorlari liberallashtirilishi, soliq va bojxona imtiyozlari, shuningdek, Jahon banki, IMF va Islom Taraqqiyot Banki bilan hamkorlik infratuzilma loyihalarini moliyalashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb qilish imkoniyatini yaratdi.

Raqamli moliya, blokcheyn va kriptovalyutalarning joriy etilishi xalqaro moliya operatsiyalarini tezlashtirib, shaffoflik va xavfsizlik darajasini oshirdi. Bu jarayonlar O'zbekiston iqtisodiyotini raqamli transformatsiya qilish, yangi ish o'rinlari yaratish va texnologik innovatsiyalarni jalb qilish imkoniyatini kengaytirdi.

Valyuta bozorlaridagi diversifikatsiya — AQSH dollari asosiy rezerv valyuta bo'lib qolsa-da, Xitoy yuani va boshqa mintaqaviy valyutalarning ulushi ortishi — global moliya tizimida ko'p qutbli tuzilma shakllanishini ko'rsatadi. Bu esa O'zbekistonni moliyaviy risklarni boshqarish va xalqaro to'lovlarni samarali amalga oshirishga tayyorlashni talab qiladi.

Takliflar va tavsiyalar:

1. Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish: Jahon banki, IMF, Islom Taraqqiyot Banki va mintaqaviy moliyaviy institutlar bilan yangi investitsiya va infratuzilma loyihalarini moliyalashtirishni kuchaytirish.

2. Raqamli moliya va fintech yechimlarini rivojlantirish: Blokcheyn va kriptovalyutalarni transchegaraviy to'lovlar va moliyaviy xizmatlarda samarali qo'llash.

3. Valyuta risklarini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish: Milliy valyuta barqarorligini ta'minlash va global moliya bozoridagi tebranishlarga moslashish strategiyalarini ishlab chiqish

4. Investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay muhit yaratish: Soliq va bojxona imtiyozlarini kengaytirish, xorijiy kapital uchun huquqiy kafolatlarni kuchaytirish

5. Global integratsiya va mintaqaviy yetakchilikni oshirish: O'zbekistonning xalqaro moliya tizimidagi mavqeini mustahkamlash va mintaqaviy loyihalarda faol ishtirok etishni rag'batlantirish

6. Tadqiqot va statistik monitoringni rivojlantirish: Xalqaro moliya oqimlari, valyuta kurslari va investitsiya samaradorligini doimiy tahlil qilish, shuningdek, kelajak istiqbollarini prognozlash kabi jarayonlar yurtimiz iqtisodiyotini taraqqiy etishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, PQ-51, 2025-yil.
2. Maurice D. Levi. International Finance.
3. Keith Pilbeam. International Finance, 5-nashr.
4. Menzie D. Chinn, Irwin. International Finance.
5. Xurshidbek Tolibjonov. Financial Future and Fundamentals about Convergence.
6. Shahzodbek Yetmishboyev. Financial Market and Financial Technologies.
7. Elmirzaev N., Karimov A. Financial Market and Financial Technologies.
8. J.X. Ataniyazova, F.A. Hamidova. Xalqaro moliya institutlari (o'quv qo'llanma).
9. O'zbekiston Respublikasi Tashqi ishlar vazirligi. Xalqaro moliyaviy hamkorlik bo'yicha hisobotlar, 2020–2025.

